

is (Székely és Székely, 1999): a hanganyagot gyorsan, azt szinte „ledarálva” hallgathatjuk meg, ami ugyancsak nem kedvez a megfelelő megértésnek.

Mihalik könyvének másik erőssége a nagy mennyiségben szereplő teszt, illetve a sok-sok gyakorlati jellegű feladat, ami hozzájárulna a korábban tanult ismeretek alapos elmélyítéséhez, ha ehhez kellően érthető, a kezdő nyelvtanuló szintjének megfelelő háttérrel biztosítana. Mivel azonban a siettetett nyelvtanulás és az anyanyelvi beszélők kiejtésének megfelelő szintű feldolgozása mellett kétséges, hogy ez a vállalkozás sikeresen megvalósul, így félok, hogy a témérdek gyakorlás nem éri el végső célját, az orosz nyelv alapszintű elsajátítását.

A könyv végén található nyelvtani összefoglaló és szókincsgyűjtemény több mint 1000 lexikai egységgel nagy segítség a nyelvtanulóknak, továbbá jó kiindulási alap a B2 szintű nyelvvizsgára való készülésben is. A könyv hátlapján szereplő ajánlás alapján a nyelvkönyvet haszonnal forgathatják mind a felnőttoktatásban, mind a nyelvtanfolyamokon, illetve az újrakezdők számára az önálló tanuláshoz is alkalmas. Ám észrevételeim alapján azt kell mondanom, hogy ez az állítás némiképpen eltúl-

zott, és nem fedi teljesen a könyvben rejlő valóságot. Éppen ezért ezt a nyelvkönyvet erős fenntartással érdemes kezelni, amikor önálló tanulásra javasolják, viszont nyelvtanár segítségével talán egy könnyebben kezelhető, jól alkalmazható útítárrá válik az orosz nyelv világába vezető úton.

Mihalik Márta (2015): ЧАЙ ИЛИ КОФЕ? (Csáj ili kofe?) [Teát vagy kávét?]. Holnap Kiadó, Budapest.

Irodalom

Brown, N. J. (1996): *The New Penguin Russian Course. A Complete Course for Beginners*. Penguin Books, London.

Kafuman, A. és Gettys, S. (2012): *Russian for Dummies*. John Wiley and Sons, Inc., Hoboken, NJ.

Stakhnevich, J. (2007): *The Everything Learning Russian Book*. Adams Media, Avon, MA.

Székely András és Székely Nyina (1999): *Sag za Sagom*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.

Kárpáti László

Eszterházy Károly Egyetem

Mire jó a tanoda?

A Fejes József Balázs, Lencse Máté és Szűcs Norbert által szerkesztett, a Motiváció Egyesület gondozásában kiadott mű, meggyőződésem szerint, hiánypótló. Aki a hazai tanodai mozgalomról, a hazai tanodák működéséről, eredményeiről, hatásairól, nehézségeiről, a tanodákban alkalmazott pedagógiai módszerekről szeretne tájékozódni, annak „kötelező olvasmány”.

A kötet a társadalom peremére szorult, elsősorban cigány gyermekeket és családokat célzó tanodák finanszírozásának és menedzsmentjének kérdéseitől kezdve az itt alkalmazható pedagógiai módszereken, sikeres hazai tanodák és a „migráns gyermekeknek”¹ szóló tanodai programok

bemutatásán keresztül az oktatási és társadalmi szegregáció-integráció, valamint a formális és a nem formális oktatás értékeléséig számtalan témát felölel. A témához hasonlóan a megközelítések is sokfélék: míg egyes írások talán leginkább személyes élménybeszámolók, addig meg-

jelennek a kötetben személyes, az (oktatási) integrációt érintő közpolitikai jelleghű állásfoglalások, valamint tudományos igényű/kritériumrendszer alapján készített írások is.

E tematikus és megközelítésbeli sokféleség a kötet erénye. Ez ugyanis a tanodai munka, élet, feladatok, a tanodában dolgozók, tanodát működtető csoportok és szervezetek, sőt maguknak a tanodáknak a sokféleségét, gazdagságát tükrözi. Meggyőződésem, hogy a kötet a legkülönbözőbb érdeklődésű olvasók számára is szolgál érdekességekkel. Azok számára is, akik az (oktatási) szegregáció és integráció kutatóiként szeretnének ismerkedni a tanodák világával, és azoknak is, akik tanodát működtetnek, és kíváncsiak a jó gyakorlatokra (vagy éppen nehézségekre), illetve tanodai programba (vagy más integrációs kezdeményezésbe) kezdenének szakemberként, aktivistaként, önkéntesként. Utóbbi kapcsán külön öröm számomra, hogy a kötet egyes részei írnak a tanodaszervezés nehézségeiről, akadályairól, kudarcairól – azaz arról a potenciálisan hatalmas, akár sokkoló különbségről, ami egy tanodát megvalósítani szándékozó, tapasztalat nélküli és ilyen értelemben naiv önkéntes-aktivista-szakember elképzelései-elvárásai és a megvalósítás valós folyamatainak tapasztalatai között feszül.

E fenti sokféleség eredménye, hogy a kötet számtalan, önmagában is hihetetlenül izgalmas kérdést vet fel. Lehet-e és hogyan mérni a tanodák eredményeit? Milyen célokat szolgálhat a tanoda (közösségépítés, készségfejlesztés, iskolai teljesítmény javítása, többségi társadalom által elvárt normák elsajátítása)? Milyen lehet (milyennek kellene lennie) a tanodák viszonya a mélyszegény (cigány) családokhoz? Lehet-e igazán integrált terep egy tanoda? Mi a tanodai tanárok (mentorok) szerepe a tanodában, a tanodába járó gyermekek életében? Hol vannak egy tanodai program kapacitásának, lehetőségének korlátai a közösségfejlesztés, a gyermekek iskolai teljesítményének és képességeinek fejlesztése, a társadalmi integráció vonatkozásában?

Nyilvánvaló, hogy a fenti kérdéseket, dilemmákat, üzeneteket egyetlen recenzióban részletesen, az egyes tanulmányok vagy akár csak az egyes tartalmi blokkok szintjén érdemben nehéz bemutatni, értékelni. Nemcsak a terjedelmi korlátok miatt, hanem azért is, mert egy ilyen típusú színvonalas bemutatás miatt egy ember vonatkozó szakértelménél lényegesen többet kívánna. Így én a kötet által felvetett számtalan kérdés közül három olyanra fókuszálok, amely három – megítélésem szerint – egyrészt a tanodát működtetők számára folyamatos dilemmát jelenthet (kellene jelentsen), és amelyre történő reflexió jóval túlmutat a tanodák működésén – azaz komoly, a társadalmi integrációval kapcsolatos nagyobb ivű/léptékű kérdéseket vet fel. Ezek a (1) tanoda és/vagy iskola; a (2) tanodai programok intézménysülésének; illetve a (3) tanodai programok határainak a kérdesei.

„Mert látva a sikeresen működő tanodákat, az emberben óhatatlanul felmerül: miért nem az iskola válik ilyené, ilyen gyermekközpontúvá, differenciálóvá, szociálisan érzékenyvé, ezekhez a gyerekekhez szólóvá?” (L. Ritók, 2016. 23. o.). E gondolat utal az első dilemmára: alkalmas lehet-e egy tanodai mozgalom a mobilitás elősegítésére a nyilvánvalóan alkalmatlan hazai közoktatási rendszer deficitjeit orvosolni? A válasz a kötet szerzői (és saját tapasztalataim) szerint: nem. A tanoda a részt vevő diákoknak és családjaiknak számtalan előnyt/hasznot hozhat magában, de az nyilvánvaló, hogy az érdemi, tömeges társadalmi mobilitáshoz az iskolát kellene alkalmassá tenni e feladatra. Kérdés, hogy ez megtehető-e? Egy kötelező jellegű, erősen formalizált társadalmi intézmény képes lehet-e egy évtizedek-évszázadok alatt a társadalom peremére szorult, és gyakran az éppen ezen intézmény (iskola) tevékenységének eredményeképpen és kapcsán is sajátos normarendszert kialakító, mélyszegény és súlyos előítéletek által sújtott társadalmi csoport (réteg) társadalmi integrációjához hozzájárulni? Ha igen, akkor hogyan? Mi lehet ebben a tanodamozgalom szerepe?

Ha nem vagy nem ebbe az irányba teszünk lépéseket, akkor a tanodákkal – amellett, hogy együttműködünk számos gyermekkel, családdal, közösséggel, és számukra egy jobb élet ígérését nyújtjuk – nem azt eredményezi-e rendszerszinten, hogy nem látjuk a fától az erdőt? Előfordulhat-e, hogy „szociális léghűtőként” (Szóke Judit az első, a „modell”) funkcionálnak a tanodák – azaz a társadalom peremére szorult cigány tanulók felzárkóztatására való törekvés mint állam helyett átvállalt feladat igazából káros, hiszen segít elfedni a rendszer hibáit, elaltatván az érdemi változásban érdekelteket ahelyett, hogy mozgósítaná őket? Azaz a tanodák működtetése nem éppen a szándékolttal ellentétes hatást vált ki rendszerszinten?

A következő idézetek jól szemléltetik a tanodák intézményesülésének dilemmáit. „[A] civil szféra léteszenciája a bizalom, a közös célért történő, olykor altruista munkavégzés. Ez a tanodai munka egyik legszebb bája. Ugyanakkor projekt-megvalósítás esetén ez lehet az egyik legfőbb veszélyforrása is” (Füstös, 2016. 62. o.). „A TKKI tanodaszférában megfigyelhető aktivizálódására (pl. Magyarországi Tanodahálózat megszervezése) és a TanodaPlatform 2014–2015. évi rendezvényeinek tapasztalataira reagálva a TanodaPlatform szervezői úgy határoztak, hogy a hálózatépítő célok újragondolásával a jövőben a tanodák szűkebb – szakmai, esélyegyenlőségi, társadalomfejlesztési szempontból azonos alapelveket valló – köréből egy jóval intenzívebben együttműködő, kisebb létszámú, módszertani innovációkban és

Előfordulhat-e, hogy „szociális léghűtőként” (Szóke Judit az első, a „modell”) funkcionálnak a tanodák – azaz a társadalom peremére szorult cigány tanulók felzárkóztatására való törekvés mint állam helyett átvállalt feladat igazából káros, hiszen segít elfedni a rendszer hibáit, elaltatván az érdemi változásban érdekelteket ahelyett, hogy mozgósítaná őket? Azaz a tanodák működtetése nem éppen a szándékolttal ellentétes hatást vált ki rendszerszinten?

proaktív kezdeményezésekben élen járó hálózat építését kezdik meg” (Fejes és Szűcs, 2016. 19. o.). Mi a hatékonyabb: a kevesebb, de belső erőforrásból, többé-kevésbé önkéntes alapon, szeretetből és szeretettel működtetett tanoda, vagy a pályázati forrásból, fizetett alkalmazottakkal működtetett, ilyen értelemben intézményesült tanoda, ahol kötelező jelleggel kell hozni az indikátorokat? Ahol ugyan az indikátorok alapján mért „hatékonyság” (pl. a tanodában hétről hétre, napról napra megjelenő tanulók száma, a tanodában dolgozók szakirányú végzettsége) esetleg magasabb, ugyanakkor az önkéntes és tartós odafordulással, szeretetből történő együttműködés és segítség mellé belépnek például egzisztenciális motivációk. Hogyan változtatja meg ez a tanodát és annak sikerességét az integrációban? Milyen előnyöket és korlátokat jelent ez? És ha ez nagy léptékben (mondjuk az iskolarendszer léptékének megfelelő léptékben) történne, az mit jelentene a tanodai programok sikeressége szempontjából? Azaz: mi a szerepe a „profizmusnak”, „pénznek”, finanszírozásnak, illetve a „belső elköteleződésnek”, a tartós odafordulásnak és szeretetnek a társadalmi integrációban? Milyen átváltásokkal találkozunk ezek kapcsán a tanodai programok intézményesülésekor, és ez mit jelent az egyes intézmények társadalmi integrációs hatékonysága esetén?

„Azonban hiába hangsúlyoztuk a bevonó foglalkozás fontosságát, a legproblémásabb, legnehezebben kezelhető fiatalok nem jöttek el (annak ellenére, hogy több lehetőséget is kaptak), vagy a foglalkozás

után mégsem csatlakoztak vissza a tanodai programokba, így ők végül lemorzsolódtak a tanodából. Az ő elvesztésük több dilemmát is felvet, melyekkel már a Hallgatói Mentorprogram során is többször találkoztunk. Hányszor adunk esélyt egy gyereknek? Meddig lehet új esélyt adni a gyerekeknek, ha a viselkedése rombolja a közösséget, ellehetetleníti a munkánkat? Kit kell segíteni, akinek a legnagyobb szüksége van erre, vagy aki együttműködik?” (Kelemen, 2016. 70. o.). „A tanoda a családokat megszólítva hirdette meg a programot. A szűrőként is alkalmazott felvételi eljárás (írásbeli kérelem, vállalások megtétele, felvételi beszélgetés) arra szolgált, hogy a sok rászorult családból azt a 40-50 gyermeket vegyük fel, akik esetében a család saját erőforrásaival képes odaállni a gyerek mellé” (Szőke, 2016. 202. o.).

A két idézet a harmadik dilemmára utal: leérhet-e egy tanoda a legszegényebbekhez, leginkább rászorulókhöz, és ha igen, akkor hogyan? Mit kezdjen egy önkéntes intézmény olyan gyerekekkel (és családokkal), akik „problémásak”, „nehezen kezelhetők”, nem akarnak együttműködni, és ezért „ellehetetlenítik” azon – szintén mélyszegény, rászoruló, a társadalom peremére szorult – gyerekekkel és családokkal a munkát, akik náluk jobb együttműködési képességgel, háttérrel (és emiatt motivációval) rendelkeznek? Vagyis hogyan kezeljük ezt a feszültséget? Mi ebben a helyzetben egy tanoda szerepe, felelőssége? A „hatékonyság” érdekében lemondani a legszegényebkekről (legnehezebb esetekről) vagy ellenkezőleg: akár annak árán is, hogy emiatt azokkal a gyerekekkel, akikkel könnyebben, hatékonyabban, eredményesebben tudnánk együttműködni, kevésbé fogunk együtt dolgozni, törekedni kell a legnehezebb helyzetű gyerekekkel való foglalkozásra? Hol vannak ebben az esetben egy tanodai program, a tanodák kapacitásának határai? Mit jelent egyáltalán ilyen értelemben az, hogy egy gyermek, egy család a „társadalom peremére szorult”? Hiszen – ahogyan erre a kötet egyes tanulmányai is utalnak a tanodai működés kapcsán – a társadalom

peremére szorult cigányság képességeit, lehetőségeit, értékeit tekintve nem homogén, óriási különbségekkel jellemezhető. Ha nem ér le a tanoda, csak a szegények elitjéhez, akkor azok, akiket otthagytak, nem lesznek még rosszabb helyzetben? Mit lehet kezdeni ezzel a dilemmával?

Nem vagyok benne biztos, hogy e fent bemutatott dilemmák általános érvényességgel megválaszolhatók, sőt inkább ennek ellenkezőjében hiszek. Ugyanakkor azt gondolom, hogy ahhoz, hogy akár a tanodamozgalom, akár bármilyen más kezdeményezés érdemben hozzájáruljon a mélyszegénység, marginalizáltság felszámolásához, érdemes e dilemmáknak tudatában lenni, ezekre „reflektálni”. Ehhez pedig kiváló munkát nyújt jelen kötet a tanodák, tanodai mozgalom bemutatásán keresztül. Amely egyben azt is bemutatja: a hazai tanodák TanodaPlatform hálózata komoly, érdemi tudást és szakértelmet tartalmazott fel az utóbbi években az oktatási integráció területén.

Jegyzet

¹ Ha az olvasónak a kötetrel kapcsolatban érdemi hiányérzete alakulhat ki, akkor az az e rész esetében a szóhasználat. Miért migráns, miért nem menekült? Melyik kifejezés mit jelent, hogyan érthető és használható napjainkban? Olvasóként örültem volna egy-két ezzel, illetve a kötet szerzőinek-szerkesztőinek vonatkozó választásával kapcsolatos magyarázó bekezdésnek.

Fejes József Balázs, Lencse Máté és Szűcs Norbert (2016, szerk.): *Mire jó a tanoda? A TanodaPlatform keretében összegyűjtött innovációk, kutatások, történetek*. Motiváció Oktatási Egyesület, Szeged. http://motivaciomuhely.hu/wp-content/uploads/2016/04/Mire-j%C3%B3-a-tanoda_webfinal.pdf

Málovics György

SZTE, Gazdaságtudományi Kar
Kutatóközpont